

การจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัยพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว(พ.ศ. 2453-2468) การจัดการศึกษาได้มีการวางรากฐานการจัดโรงเรียนต่าง ๆ และมีโครงการศึกษามาแล้วจำนวน 4 ฉบับด้วยกัน คือ โครงการศึกษา พ.ศ.2441, พ.ศ.2445, พ.ศ.2450 และ พ.ศ.2452 นับว่าการจัดการศึกษาในช่วงต้นรัชกาลนี้เป็นการเสริมสร้าง ปรับปรุงและขยายงานทางด้านการศึกษาให้เข้ากับยุคสมัย และแพร่หลายไปยิ่งขึ้น¹

เสนาบดีกระทรวงธรรมการในช่วงต้นรัชกาลขณะนั้นก็คือ เจ้าพระยาวิชิตรวงค์วุฒิกโร ซึ่งเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการมาตั้งแต่ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งเสนาบดี เมื่อ พ.ศ.2454 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี(ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) รองเสนาบดีกระทรวงธรรมการ รับผิดชอบแทน²

การจัดการศึกษานั้นเป็นหน้าที่ของกระทรวงธรรมการ กระทรวงนครบาลและกระทรวงมหาดไทยร่วมกันดำเนินงานทางการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบางประการ บุคคลที่เป็นกำลังสำคัญในการวางนโยบายการศึกษาในสมัยนี้มี 2 ท่าน คือ พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี(ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ภายหลังได้เลื่อนขั้นเป็น เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี และ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้มองเห็นว่าควรจะมีการเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมายของการศึกษาไทยเสียใหม่ เนื่องจากผลจากความต้องการคนเพื่อเข้ารับราชการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทำให้ราษฎรนิยมศึกษาเพื่อเข้ารับราชการ

¹กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435-2507 (พระนคร: โรงพิมพ์ คุรุสภา หน้า 458.

²กจช., ร.6ศ.3/3 เรื่อง ถอดพระยาวิชิตรวงค์วุฒิกโร ตั้งพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี เป็นผู้รั้งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ.

หรือเป็นเสมือน ซึ่งพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ได้แสดงความคิดว่า "การเข้าใจผิดเช่นนี้เป็นอาการที่จะต้องบอกว่าไม่ใช่ดอก"³

นโยบายของกระทรวงธรรมการ จึงได้เริ่มพยายามให้ราษฎรเห็นความสำคัญของวิชาชีพด้านหัตถกรรม กสิกรรม และพาณิชยกรรม เพิ่มขึ้น มีการปรับปรุงแผนการศึกษาเพื่อพยายามให้การจัดการศึกษา สามารถตอบสนองความต้องการของสังคม และบุคลากรให้มีคุณภาพ มีใช้ศึกษาเพียงครั้ง ๆ กลาง ๆ ยังมีทัศนคติที่ส่อทรก้ออกทำงานรับราชการ⁴

นโยบายและการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

นโยบายการศึกษาที่สำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และการดำเนินการจัดการศึกษา พอสรุปได้เป็น 4 ด้าน คือ

1. นโยบายและการจัดการศึกษาด้านอาชีพของราษฎร
2. นโยบายและการจัดการศึกษาเบื้องต้นภาคบังคับแก่ทวยราษฎร
3. นโยบายและการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา
4. นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อชาตินิยม⁵

นโยบายและการจัดการศึกษาด้านอาชีพของราษฎร

นโยบายการศึกษาในระยะนี้ เริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงค่านิยมของประชาชนที่มุ่งการเข้ารับราชการและการเป็นเสมียน ที่ทำให้คนสิ้นงานและประเทศไม่พัฒนาทางเศรษฐกิจเท่าที่ควร เนื่องจากขาดผู้มีความรู้ทางด้านวิชาชีพ ซึ่งรัฐบาลได้พยายามแก้ไขโดยเร่งรัดการจัดการศึกษาในด้านอาชีพแก่ราษฎรดังจะเห็นได้จากรายงานของ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี

³ กจช., เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ 10/13 เรื่องความเห็นที่จะจัดการศึกษา ร.ศ. 131 ของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ กราบบังคมทูลรัชกาลที่ 6.

⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁵ ดูรายละเอียดในเรื่องนี้ได้จาก มนูญ ราชโรจน์, "นโยบายการจัดการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - พ.ศ. 2438)," วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2521.

(ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ที่ได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในงานศิลปะหัตถกรรมของนักเรียนที่จัดขึ้น ณ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2455 มีใจความตอนหนึ่งว่า "ความประสงค์ แห่งการแสดงผลศิลปะหัตถกรรมนี้เพื่อจะแนะนำชักจูงให้เด็กชาย หญิงในปัจจุบันนี้เอาใจใส่ฝึกหัดศิลปะหัตถกรรม ซึ่งเป็นทางเลี้ยงชีพต่าง ๆ เพื่อจะกันการที่เด็กทั้งหลายพากันนิยมในการเป็นเสมียนให้น้อยลง"⁶

กระทรวงธรรมการ ได้จัดการแสดงผลศิลปะหัตถกรรมนักเรียนขึ้นครั้งแรก ณ โรงเรียนสวนกุหลาบ เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2455 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชักจูงให้เด็กได้หันมาสนใจงานทางด้านอาชีพศึกษาแทนการนิยมเข้าเรียนเพื่อรับราชการ⁷ โดยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนการศึกษาทางด้านนี้เช่นกัน ดังปรากฏในพระราชดำรัสตอบในงานเดียวกันนี้ว่า

. . . คำที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีได้ตรงกับความคิดของเรา เราได้เคยปรารภมานานแล้วและด้วยพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี ก็ได้เคยพูดว่า การฝึกสอนเด็กนั้นจำจะต้องฝึกสอนหลายอย่าง ไม่ใช่แต่จะให้เรียนวิชาหนังสือมีความรู้ไป สำหรับเป็นเสมียนและเข้าทำราชการเท่านั้น. . . การวิชาช่างต่าง ๆ นั้นว่าโดยเฉพาะก็เป็นที่จะหาเลี้ยงชีพได้ดีส่วนหนึ่ง เหมือนกันและถ้าสำหรับประกอบกับวิชาอื่นๆ แล้วก็ช่วยให้การฝึกสอนโดยทั่วไปนั้นสำเร็จดียิ่งขึ้น ว่าถึงการหาเลี้ยงชีพในทางหัตถกรรม เราผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินก็กล่าวยืนยันได้ว่า ไม่เป็นการเลวทรามกว่าการเป็นเสมียนหรือข้าราชการดั่งที่คนเป็นอันมากยังสำคัญผิดอยู่นั้นเลย คงจะตั้ง

⁶ กจ., ร.6 ศ 1/11 เรื่อง คำกราบบังคมทูลของเสนาบดีกระทรวงธรรมการในงานแสดงผลศิลปะหัตถกรรมนักเรียน พุทธศักราช 2455.

⁷ กจ., ร.6 ศ 10/13 เรื่อง พระราชดำรัสตอบเสนาบดีกระทรวงธรรมการเมื่อเปิดการแสดงผลศิลปะหัตถกรรมที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2455.

ให้เป็นขุนน้ำขุนนางได้ ไม่ผิดอะไรกับผู้รับราชการ...⁸

เมื่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีสืบต่อมาจาก เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ได้มีนโยบายที่จะแก้ไขข้อผิดพลาดในเรื่องของ "โรคเสมียน" กล่าวคือ ได้มีผู้คัดค้านการประกาศกฎหมายบังคับให้เล่าเรียน เนื่องจากกลัวว่าหากมีการจัดการศึกษาระดับประถมให้แพร่หลายแล้ว แทนที่จะนำความรู้ที่ได้กลับไปใช้ในชีวิตประจำวันกลับมีความคิดที่จะเข้ารับราชการอย่างเดียว ละทิ้งงานอาชีพดั้งเดิมของผู้ปกครอง เช่น งานการเกษตรกรรมหรือหัตถกรรม ดังในประกาศขึ้นแจ้งเรื่องรูปโครงการศึกษา พ.ศ.2456 ตอนหนึ่งว่า

. . .ตามที่ได้สังเกตเห็นแล้วปรากฏว่านักเรียนผู้ชายที่ได้เข้าเล่าเรียนวิชาพอถึงชั้นมัธยมได้ครึ่ง ๆ กลาง ๆ ยังมีหันจะจบกักนออกหางานทำในทางเสมียนเสียมา โดยไม่รู้สู้กว่าวิชาที่ได้เล่าเรียนเพียงเท่านั้นยังเป็นแต่วิชากลาง ๆ และหาเป็นวิชาเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่างที่จะให้มีความสามารถทำการงานต่าง ๆ ให้ดีได้ไม่ แม้การเสมียนนั้นเองก็ยังไม่ได้เล่าเรียน สักแต่ว่ารู้หนังสือแล้วออกไปทำการเสมียนไป ลิ่นเหลือ อยู่ในหน้าที่เสมียน... ึ่งการหาเลี้ยงชีพที่เหล่าตระกูลของตนเคยทำมา แต่ก่อนก็ละทิ้ง เสียจะกลับไปทำก็ต่อไม่ติดจึงเกิดความลำบากขึ้น ความเข้าใจผิดอันนี้ ย่อมเป็นเครื่องพาไปในทางอันเลื่อมเสียประโยชน์แก่ตนเองอันหาสู้สู้ไม่ แท้จริงการงานในบ้านเมืองที่จะพึงหาทำเลี้ยงชีพอันยังไม่มีผู้ทำ เพียงพอนั้นยังมีอยู่อีกมาก ึ่งจะมีแต่งงานเสมียนอย่างเดียว. . .⁹

รูปโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 นี้จึงมีความมุ่งหมายที่จะให้ราษฎรเรียนวิชาสามัญ

⁸กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.17/2 เล่ม 1 เรื่องรายงานการแสดงศิลปหัตถกรรม (18 ธ.ค. - 25 ก.พ. 2455).

⁹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2456 หน้า 15-18.

ศึกษาและวิชาวิสามัญศึกษาควบคู่กัน เพื่อให้มีความรู้ทางวิชาชีพด้านใดด้านหนึ่งก่อนจะออกจากโรงเรียนและเป็นการกันไม่ให้ราษฎรศึกษาเพียงครึ่ง ๆ กลาง ๆ แล้วออกไปทำงานเสมียน

แม้ว่ากระทรวงธรรมการจะได้วางรูปโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ขึ้นใหม่เพื่อทำให้ราษฎรสนใจเรียนสามัญศึกษา เพื่อเป็นพื้นความรู้และเรียนทางด้านวิชาชีพอื่น ๆ เช่น วิชาครู วิชากฎหมาย วิชาช่าง หรือทางด้านเหตุการณ์ เกษตรกรรม เพื่อต้องการแก้ไขคตินิยมของราษฎรที่เห็นว่าอาชีพใด ๆ ก็ตามย่อมต่ำต่อยกกว่าการรับราชการ ซึ่งกระแสดความนิยมในเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำไปประกอบบทความพระราชนิพนธ์ ในตอนหนึ่งของเรื่อง โคลนติดล้อว่า

. . . การตั้งโรงเรียนขึ้นทั่วพระราชอาณาจักรให้โอกาสแก่บรรดาชายหญิงทุกชั้นได้ศึกษาให้รู้อ่าน รู้เขียนหนังสือนั้น กลับให้ผลที่ทำให้เป็นที่รำคาญ... เด็กทุกคนซึ่งเล่าเรียนสำเร็จออกมาจากโรงเรียน ล้วนแต่มีความหวังฝังอยู่ว่าจะได้มาเป็นเสมียน หรือเลขานุการและจำได้เลื่อนยศ เลื่อนตำแหน่งขึ้นเร็ว ๆ เป็นลำดับไปเด็กที่ออกมาจากโรงเรียนเหล่านี้ย่อมเห็นว่าการอย่างอื่นไม่สมพระเกียรติยศ นอกจากการเป็นเสมียน. . .¹⁰

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความสนพระทัยในการที่จะทำนุบำรุงส่งเสริมการศึกษาทางด้านอาชีพของราษฎร หลังจากที่ได้จัดวางมรดกศิลปวัฒนธรรมนักเรียนแล้ว ใน พ.ศ. 2456 กระทรวงธรรมการได้จัดตั้งโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งฝึกฝนอบรมวิชาชีพ คือ โรงเรียนเพาะช่าง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปเปิดโรงเรียน และมีพระราชดำรัสตอบเกี่ยวกับความสำคัญของศิลปวิชาช่างของไทย และที่มาแห่งนามโรงเรียนว่า

¹⁰พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "บทพระราชนิพนธ์เรื่องโคลนติดล้อ" ใน ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวภาคปกิณกะ (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรีพระยาอนิรุทธิเทวา (ม.ล. ปิ่น พึ่งบุญ) วันที่ 22 เมษายน 2495) หน้า 25.

. . . เราเห็นว่าศิลปวิชาช่างเป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่งซึ่งสำหรับแสดงให้ปรากฏว่าชาติได้ถึงซึ่งความเจริญเพียงใดแล้ว วิชาช่างและฝีมือการช่างทั้งสองอย่างนี้เป็นเครื่องแสดงความงามและความปราณีตซึ่งจะมีได้เป็นได้แต่ในประเทศบ้านเมืองที่สงบราบคาบและมี การปกครอง เป็นอันดี ไพร่ฟ้าประชาชนได้รับความสงบร่มเย็นเพื่อประกอบอาชีพจะได้สะดวก จึงมีเวลาคิดและบำรุงความงามความปราณีตให้เป็นที่น่าสรรเสริญ. . . เพราะฉะนั้นความเจริญในวิชาช่างจึงเป็นเครื่องวัดความเจริญแห่งชาติ. . . 11

นอกจากนี้ยังทรงมีพระราชดำริให้ประชาชนอนุรักษ์ศิลปวิชาการประจำชาติมากกว่าที่จะรับเอาแต่วิทยาการต่างประเทศเพียงฝ่ายเดียว เปรียบเสมือนเอาพืชพันธุ์ของไทยปลูกลงในแผ่นดินไทยซึ่งมีความเหมาะสมกว่าพืชพันธุ์ต่างประเทศมาเพาะปลูก จึงมีพระราชดำรัสในคราวเดียวกันนี้ว่า

. . . แท้จริงวิชาช่างเป็นวิชาพื้นเมืองจะคอยแต่เอาอย่างคนอื่นฝ่ายเดียวไม่ได้ เพราะงานของเขาไม่เหมาะแก่ตาเรา และฐานของเขากับของเราต่างกันที่ภูเขานั้น เราควรจะแก้ไขพื้นวิชาของเราให้ดีขึ้นตามความรู้และวัตถุอันเกิดขึ้นใหม่ตามสมัย. . . และขยายให้แตกกิ่งก้านสาขาออกงามยิ่งขึ้น เปรียบเหมือนเอาพันธุ์พืชของเราเองมาปลูกลงในพื้นแผ่นดินของเราแล้วบำรุงให้เติบโตงดงาม ดีกว่าที่จะไปเอาพันธุ์ไม้ต่างประเทศมาปลูกลงในพื้นแผ่นดินของเราอันไม่เหมาะสมกันโดยความประสงค์เช่นนี้ เราได้ระลึกผูกพันอยู่ในความเปรียบเทียบกับต้นไม้ดังกล่าวนี้เราจึงได้ให้ชื่อโรงเรียนนี้ว่า โรงเรียนเพาะช่าง. . . 12

11 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "บทพระราชนิพนธ์เรื่องโคลนติดล้อ" ในประมวลลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวภาคปกิณกะ, หน้า 25.

12 "พระราชดำรัสตอบในการเปิดโรงเรียนเพาะช่างวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2456," ราชกิจจานุเบกษา 30 (25 มกราคม 2456): 2498-2501.

จุดมุ่งหมายโรงเรียนเพาะช่าง ได้วางไว้ดังนี้คือ

1. ฝึกหัดครูสำหรับสอนวาดเขียนและการช่างในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
ในสายสามัญตามหลักสูตร

2. ฝึกหัดหาทางเลี้ยงชีพที่ดีและเหมาะสมให้แก่ผู้เรียน

3. บำรุงวิชาศิลปหัตถกรรม ให้เจริญขึ้นเพื่อผู้เรียนจะได้นำความรู้ไปประกอบอาชีพ
และพัฒนาสินค้าต่าง ๆ ให้มีคุณภาพดีและจำหน่ายในราคาถูก

4. รักษาและบำรุงหัตถกรรมเก่า ๆ ของไทยมิให้สูญหายไป เช่น วิชาทำเครื่องถม
 เป็นต้น

5. ฝึกหัดวิชาก่อสร้าง ซึ่งเมืองไทยกำลังต้องการอย่างยิ่ง¹³

โรงเรียนเพาะช่างได้เปิดสอนวิชาต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกศึกษาตามความ
สามารถของแต่ละบุคคลทั้งทางหัตถกรรม ปฏิมกรรมและจิตรกรรมกล่าวคือ มีวิชาที่เปิดสอนดังนี้

1. วิชาช่างแบบก่อสร้าง

2. วิชาวาดเขียน

3. วิชาปั้น

4. วิชาแกะสลัก

5. วิชารูปพรรณและถม

6. วิชาช่างกลึง

7. วิชาจักสาน

8. วิชาช่างไม้¹⁴

นโยบายการส่งเสริมการศึกษาเพื่ออาชีพของราษฎร นอกจากมีการตั้งโรงเรียน
เพาะช่างแล้วกระทรวงธรรมการได้จัดตั้งโรงเรียนพาณิชยการ เพื่อฝึกสอนให้ราษฎรรู้จักการ
ค้าขายขึ้นที่วัดมหาพฤฒารามและวัดราชบุรณะ ในปี พ.ศ. 2456 โดยมีจุดมุ่งหมายว่า

¹³หนังสือระเบียบการโรงเรียนเพาะช่างพ.ศ. 2456, หน้า 4.

¹⁴เรื่องเดียวกัน

. . . มุ่งฝึกหัดแนะนำให้ประชาชนพลเมืองทั้งหลายอันเป็นเด็กอยู่ในทุกวันนี้ มีความรู้ในวิชาต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการค้าขายและให้เข้าใจวิธีการค้าขายไป ตั้งแต่ยังอยู่ในเวลาเรียน สำหรับต่อไปภายหน้าจะได้ไปทำการติดต่อกับพ่อค้า นายห้างจนกระทั่งตนเองจะสามารถตั้งตนเป็นพ่อค้าประกอบกิจการหาเลี้ยงชีพ ได้โดยลำพัง . . . 15

ความสำคัญของนโยบายการศึกษาด้านอาชีพหรืออาชีวศึกษานี้ได้รับการสนับสนุนอย่างมากจากเสนาบดีกระทรวงธรรมการทั้ง 2 ท่านคือ พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์(ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) และเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้ผลักดันจนนโยบายนี้ได้บรรจุในพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 โดยอยู่ในหลักสูตรระดับประถมศึกษาในการที่จะให้ การศึกษาระดับชั้นประถม 1 ถึงประถม 3 สอนวิชาสามัญ ชั้นประถม 4 และประถม 5 สอน วิชาชีพเพิ่มเติม โดยเฉพาะวิชาการเกษตร

ดังปรากฏในคำแนะนำของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 2 เรื่องวิชาเพาะปลูกเป็น ส่วนสำคัญสำหรับพระราชบัญญัติประถมศึกษา โดยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2465 ตอนหนึ่งว่า

. . . พระราชประสงค์ในการใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา เพื่อให้ราษฎรมีความรู้ควรแก่อัตภาพ หลักสูตรประถมที่วางไว้จึงมีสำคัญ 2 ส่วนคือ ส่วนวิชาสามัญศึกษากับวิชาสามัญศึกษา... เพราะสยามเป็นประเทศเพาะปลูก เหตุฉะนั้น วิชาอาชีพอันเป็นส่วนวิชาสามัญในประถมจึงต้องเป็นวิชาเพาะปลูกร้อยละ 90 เศษเหลือนิดหน่อย นอกนั้นจึงเป็นวิชาพาณิชย์หรือหัตถกรรมโดยเฉพาะ... วิชาเพาะปลูกต้องออกแรงมาก ต้องทำงานกลางแจ้ง ธรรมดางานหนักถ้าไม่จำเป็น มนุษย์ย่อมหลีกเลี่ยงไปแสวงงานเบา ถ้ายิ่งสอนแต่หนังสืออันเป็นภาคสามัญศึกษา ด้วยแล้ว พระราชบัญญัตินี้จะให้โทษในทางที่ทำให้ราษฎรทิ้งภูมิสำเนาไร่นา ไบหา

---

15 กจ., กระทรวงศึกษาธิการ ศธ.17/11 หัตถกรรมและพาณิชย์การ
ประจำศักราช 2456.

การเสมีนหรือการลูกจ้างในร่มที่เป็นการเบากว่าและภาคภูมิใจกว่า เหตุฉะนั้นต้อง
อบรมภาควิชาวิสามันต์ศึกษาตามหลักสูตรประมณให้บริบูรณ์ด้วยการ จึงประกอบด้วย
คุณและปราศจากโทษสมพระราชประสงค์. . . 16

ในด้านการเรียนการสอน จะมีครูที่จบจากโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมเป็น
ผู้สอน โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมนี้ ตั้งโดยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีในปีพ.ศ. 2460
มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เตรียมผลิตครูที่จะนำวิชาเกษตรกรรมสมัยใหม่ไปปลูกฝังและเผยแผ่
ในหมู่ประชาชน ซึ่งครูกสิกรรมนี้จะต้องมีคุณสมบัติตามที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีกำหนดว่า
"ครูกสิกรรมที่ฝึกขึ้นนี้ต้องเป็นคนไม่หลีกเลี้ยงงานหนักจึงจะเป็นผู้ชำนาญการเพาะปลูกได้จริง
และเป็นผู้สามารถถ่ายนิสัยให้แก่ศิษย์ของตัวเองได้จริง"¹⁷ ปรากฏว่าโครงการนี้ทำไปได้ในวง
จำกัดเนื่องจากมีงบประมาณไม่เพียงพอ และมีการย้ายสถานที่ตั้งโรงเรียนหลายครั้งทำให้มี
การยกเลิกโรงเรียนนี้ภายหลังการก่อตั้งมาได้ 16 ปี

นโยบายและการจัดการศึกษาภาคบังคับแก่ทวยราษฎร์

การศึกษาเบื้องต้นสำหรับทวยราษฎร์นี้ เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่
ของประเทศเพื่อให้มีความรู้ทางวิชาสามัญพออ่านออกเขียนได้และเป็นพลเมืองดีของประเทศ¹⁸
นับแต่การตั้งโรงเรียนสำหรับทวยราษฎร์ขึ้นเป็นแห่งแรกที่วัดมหารัชมาราม ในปีพ.ศ. 2427
เมื่อได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้น ซึ่งเป็นการเริ่มให้มีการศึกษาภาคบังคับ
ในประเทศไทย ได้ทำให้บุตรหลานของราษฎรทั้งหลาย มีโอกาสเล่าเรียนในโรงเรียนที่มี
การเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ กล่าวคือมีโรงเรียน ครู นักเรียน ตารางสอนที่กำหนด

¹⁶ กจช., เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ ศ.2/14 เรื่องคำแนะนำ
กระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 2.

¹⁷ กจช., ศ. 4/2 เรื่องคำกราบบังคมทูลเรื่องการตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูกสิกรรม
ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ลงวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2459.

¹⁸ กจช., ศธ. 2/66 เรื่องประกาศจัดการมูลศึกษาของทวยราษฎร์.

แน่นอนและมีแบบเรียนปรากฏอย่างชัดเจนมากกว่าการสอนแบบเดิม ซึ่งเป็นการสอนในวัด มีพระ เป็นผู้สอนและรูปแบบการเรียนไม่กำหนดหลักเกณฑ์ตายตัว¹⁹

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีนโยบายหลักที่ชัดเจนอยู่ 2 ประการคือ

1. การประกาศขยายการศึกษาภาคบังคับให้แพร่หลายและมีความเจริญเต็มที่
2. การประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ²⁰

หลังจากผ่านการแสดงความคิดเห็น และการตรวจสอบจากกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติประถมศึกษาภาคบังคับแล้ว กระทรวงศึกษาธิการก็ได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2464 โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2464 เป็นต้นไป²⁰

พระราชบัญญัติประถมศึกษา²¹ จึงมีผลบังคับเด็กที่อายุอยู่ในเกณฑ์บังคับทุกคนไม่เลือกเพศ ชาติ ศาสนา ต้องเข้าเรียนหนังสือตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการกำหนดทุกประการ ส่วนในด้านศาสนานั้น หลักสูตรได้ระบุให้สอนจรรยาแก่นักเรียน มิได้เจาะจงบังคับให้สอนเฉพาะศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติเพียงศาสนาเดียวแต่ได้วางกำหนดอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ไม่เป็นการขัดต่อศาสนาอื่น ๆ ที่มีราษฎรนับถืออยู่ในประเทศไทยแต่อย่างใด ดังประกาศของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการสอนจรรยาว่า

. . . การจัดเพื่อให้นักศึกษาแก่เด็กตามพระราชบัญญัตินี้จึงต้องระมัดระวังในเรื่องเกี่ยวกับศาสนาให้มาก เหตุด้วยรัฐประศาสน์นโยบายของเราก็ไม่มุ่งจะบังคับใครในเรื่องศาสนาอยู่แล้ว... หลักสูตรประถมศึกษาอันเป็นหลักสูตรบังคับสำหรับพระราชบัญญัติประถมศึกษาจึงมิได้บังคับให้สอนศาสนาแต่ให้สอนศาสนาแต่ให้สอนจรรยาซึ่งเหมาะแก่หน้าที่พลเมืองและให้ประพฤติได้จริง. . .²¹

¹⁹ วุฒิสัย มูลศิลป์, 100 ปีการศึกษาของทวยราษฎร์ (กรุงเทพฯ : ศรุสภา, 2527), หน้า 10.

²⁰ กจช., เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.2/5 เรื่องพระราชบัญญัติประถมศึกษา.

²¹ ราชกิจจานุเบกษา 38(23 กันยายน พ.ศ. 2464) : 246.

นับแต่การจัดตั้งโรงเรียนเพื่อราษฎรที่วัดมหารพาราม ใน พ.ศ. 2427 จนได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ทำให้มีจำนวนนักเรียนทั้งชายและหญิงได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ยังสามารถเปลี่ยนทัศนคติเดิมของราษฎรที่ไม่เห็นความสำคัญ และความจำเป็นของการศึกษาให้ส่งบุตรหลานเข้าศึกษา เพื่อจะได้นำวิชาความรู้ที่นำมาดำรงชีวิต และยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นและ เมื่อการศึกษาภาคบังคับซึ่งเป็นการศึกษาพื้นฐานของคนทั้งประเทศ ได้ขยายออกไปกว้างขวางแล้ว ได้ส่งผลถึงการศึกษาในระดับสูงขึ้นอันจะเป็นการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญทัดเทียมชาติอื่น ๆ ดังความเห็นของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีว่า

. . . บัดนี้กำลังรู้สึกกันมากแล้วเป็นเหตุเพราะความเจริญแห่งบ้านเมืองเดินเร็ว ความต้องการคนมีประเภทวิชาพิเศษต่าง ๆ สำหรับใช้ในกระทรวงทบวงกรมทั้งหลาย หรือขึ้นโดยรวดเร็ว แต่สก็มสามัญศึกษาซึ่งใช้อยู่จำกัดตัว การขยายไม่เร็วทันความต้องการจึงเกิด supply ไม่ทัน demand ขึ้น... การที่จะให้มีนักเรียนมัธยมพอกก็ต้องการมีนักเรียนประถมมากขึ้นจนพอส่วนกันเมื่อโรงเรียนประถมสำหรับเลี้ยงโรงเรียนมัธยมโรงเรียนมัธยมสำหรับเลี้ยงโรงเรียนอุดม ดังนั้น demand ของบ้านเมืองต้องการคนประเภทวิชาที่เรียนจบอุดมศึกษามากขึ้น การศึกษาชั้นประถม มัธยม และอุดม จึงเป็น supply ก็ต้องแบ่งออกไปให้ทันกับความเจริญแห่งบ้านเมือง จึงจะไม่ต้องชงก... 22

การจัดการศึกษาเพื่อทวยราษฎรได้แพร่หลายมากขึ้น และเป็นการทำงานยกระดับความรู้พื้นฐานของคนชาติให้สูงขึ้น และอาจกล่าวได้ว่าบุคคลสำคัญที่ผลักดันให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการประถมศึกษาศึกษาได้นั้น คงจะละเลยเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) และเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ไม่ได้ โดยเฉพาะธรรมศักดิ์มนตรีได้พยายามเสนอความคิดเห็นของท่านตลอดเวลาในเรื่องการศึกษา

22 กจ., เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ. 2/2 เรื่อง คำอธิบายประกอบพระราชบัญญัติประถมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2464.

ของคนในชาติที่ท่านต้องการปริมาณคนที่มีความรู้จำนวนมากเพื่อเหยียบฐานะความเจริญของชาติให้สูงขึ้นตลอดจนการศึกษาทางวิชาชีพ หรือวิสามัญศึกษา ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

. . . การศึกษาแพร่หลายช่วยให้โรงเรียนสามัญชั้นต่ำมีนักเรียนเต็มโรงเรียน
วิสามัญชั้นต่ำช่วยแก้โรคคอตีบเป็นเสมียน ซึ่งโรงเรียนสามัญมีแต่จะสอนให้และ
เมื่อใดได้มีทั้งสามัญและวิสามัญศึกษาพอเหมาะแล้ว คนทุกคนก็ได้เรียนตามอัธยาศัย
การศึกษาสำหรับชาติจึงได้ชื่อว่าเหยียบฐานะแห่งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกันทั้งหมดนี้เอง
คือกำลังของชาติ การจัดการศึกษาเฉพาะสำหรับหมู่คณะถึงจะจัดให้สูงสุดเพียงใดก็
ไม่ใช่กำลังแท้จริงของชาติ บราวน์ กวีผู้ขึ้นชื่อได้กล่าวว่าย่าเพียรสร้างยักษ์และ
เหวดาเลย จงพยายามยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกันเถิด เป็นคติสำหรับการศึกษา
สมัยนี้ซึ่งต้องผันแปรไปเป็นการศึกษาสำหรับชาติ National Education. . .²³

จะเห็นได้ว่านโยบายการจัดการศึกษาของ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีนี้ ท่านได้
มองจุดมุ่งหมายของการศึกษาโดยเน้นการจัดการศึกษาขั้นต่ำ กล่าวคือเป็นการจัดการศึกษา
ที่เร่งให้ราษฎรมีความรู้พื้นฐาน ทั้งทางวิชาสามัญและวิสามัญศึกษา อันจะช่วยแก้ไขค่านิยม
การเป็นเสมียน การรับราชการ และมีทัศนคติที่ดีในอาชีพอื่น ๆ โดยท่านได้ให้ทัศนะว่า
การจัดการศึกษาขั้นต่ำแก่ประชาชนทั่วไปนั้นเป็นการพัฒนาให้ประชาชนเหล่านี้ซึ่งจัดเป็นกำลัง
อันแท้จริงของชาติได้มีความรู้อย่างเพียงพอมากกว่าที่จะมุ่งจัดการศึกษาขั้นสูงซึ่งเป็นประชากร
กลุ่มเล็ก ๆ ของประเทศที่ท่านมักเปรียบว่าเป็นพวกยักษ์และเหวดา ยากต่อการที่จะเหยียบ
ฐานะของชาติให้เจริญขึ้นได้ เนื่องจากต้องใช้เวลาและทุนทรัพย์มากแนวคิดทางการศึกษาของ
เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีในข้อนี้ ผู้วิจัยมีข้อคิดเห็นว่า เนื่องจากการศึกษาส่วนใหญ่ของชาติเป็น
การศึกษาเพื่อเน้นปริมาณผู้รู้หนึ่งคือขั้นพื้นฐานมากกว่าผู้ที่มีความรู้ในขั้นสูง เช่นระดับมัธยมศึกษา
จะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริที่จะสถาปนา

²³ กจช., เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.1/1 เรื่องรายงานการประชุมอุปราชและ
สมุหเทศาภิบาล ลงวันที่ 24 ธันวาคม 2461.

โรงเรียนมหาดเล็กหลวงและโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระองค์เพื่อให้เป็นโรงเรียนมัธยมชั้นสูงที่มีจุดมุ่งหมายในการผลิตเยาวชนให้มีคุณภาพ มีความเป็นสุภาพบุรุษควบคู่ไปกับการจัดการศึกษา เพื่อเห็นปริมาณของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

ปัญหาอุปสรรคและการแก้ไขการจัดการศึกษาเพื่อทวยราษฎร์

1. ปัญหาการขาดแคลนครู

ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาบังคับให้เด็กเรียนหนังสือทำให้มีจำนวนผู้เรียนมากขึ้น ครูผู้สอนจึงต้องเพิ่มจำนวนมากขึ้นเช่นกันแต่โรงเรียนฝึกหัดครูไม่สามารถผลิตครูได้เพียงพอกับความต้องการ จึงต้องมีการอบรมครูในระหว่างเปิดภาคเรียน แต่ก็ยังไม่เพียงพอเท่าใดนักในปี พ.ศ. 2469 มีครูที่ได้รับประกาศนียบัตรครูเพียง 11 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นและจำนวนอัตราระหว่างครูกับนักเรียนในปี พ.ศ. 2465 โดยเฉลี่ยครู 1 คน ต่อนักเรียน 52.3 คน

2. ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงาน

ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณเป็นอุปสรรคที่สำคัญและมีปัญหามาตั้งแต่ช่วงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวดังปรากฏในหนังสือกราบบังคมทูลของพระยารัฐสุริยศักดิ์เมื่อปี พ.ศ. 2458 ว่า

. . . ข้าพระพุทธเจ้ามีปริวิตกในการศึกษามาก เพราะการศึกษายกงามข้ายังตั้งต้นลงทุนน้อย ผลที่ได้ก็ยิ่งช้าไม่ทันการอยู่อย่างนั้น บ้านเมืองเราในทุกวันนี้ถ้าจะดูแต่เงิน ๆ ภายนอกก็หน้าตักหมดจด ตาใส่พอรับแขกได้ แต่ภายในอยู่ข้างอัตโรยหิวโหย เพราะหย่อนความรู้อย่างหนึ่ง ทุนทรัพย์บกพร่องอย่างหนึ่ง²⁴

แม้ว่ามีการเก็บเงินศึกษาพลีจากราษฎรที่เป็นชาย อายุ 18-60 ปี ในอัตราคนละ 1-3 บาท ก็ไม่สามารถจะเก็บได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ เนื่องจากราษฎรไม่สามารถเสีย

²⁴ กจช., เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่องรายงานกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 14 พ.ศ. 2464.

เงินศึกษาฟรีได้เพราะประสบปัญหาความแห้งแล้ง การเพาะปลูกไม่ได้ผลหรือมีการโยกย้ายที่ท่ามาหากินบ่อย ๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคทำให้เก็บเงินศึกษาฟรีไม่ครบเต็มตามจำนวน นอกจากนั้นงบประมาณจากรัฐจัดสรรให้ไม่เพียงพอ ซึ่งอุปสรรคด้านการเงินนี้ได้เป็นปัญหาติดต่อมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

3. ปัญหาด้านการขาดแคลนหนังสือแบบเรียน

การที่มีจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นมากทำให้แบบเรียนที่มีอยู่ไม่เพียงพอกับความต้องการกระทรวงศึกษาธิการได้พยายามแก้ไข โดยสนับสนุนให้มีการแต่งแบบเรียน การพิมพ์แบบเรียนเพื่อจำหน่ายในราคาถูกและได้ออกระเบียบการในการขายแบบเรียนไว้เพื่อป้องกันการขายในราคาแพง

4. ปัญหาในด้านทัศนคตินิยมของราษฎร

ยังมีประชาชนจำนวนไม่น้อยที่ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา เนื่องจากพื้นฐานอาชีพของคนไทยส่วนใหญ่ในขณะนั้นเป็นเกษตรกร จึงต้องการแรงงานในการช่วยทำนาทำไร่ บิดามารดา จึงไม่ต้องการให้เด็กเข้าเรียน อันจะเป็นการสูญเสียแรงงานจากเด็กและทัศนคติจากราษฎรบางพื้นที่เช่น ทางตอนใต้ที่นับถือศาสนาอิสลามก็ยังไม่ให้บุตรหลานของตนเข้าเรียนร่วมกับโรงเรียนของรัฐบาล และถ้าเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลแล้วจะไม่มีโอกาสได้ศึกษาคัมภีร์ศาสนาอิสลามได้ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการก็ได้พยายามแก้ไข โดยให้โรงเรียนมีเวลาปิดเทอมที่จะให้เด็กได้ มีเวลาช่วยบิดามารดา และโรงเรียนสุเหร่าประจำศาสนาอิสลามที่มีอยู่สอนภาษาไทยเพิ่มขึ้นได้เพราะเป็นพระบรมราชโบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะให้ราษฎรเกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน คือคนไทยด้วยกัน มีผู้นำศาสนาซิดคั้นประเภทมีภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร สร้างความกลมกลืนในหมู่ราษฎรทั่วประเทศ²⁵

²⁵ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.2/15 เรื่องคำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับความมุ่งหมาย และวิธีดำเนินการแห่งพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2454ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2466.

นโยบายและการจัดการศึกษาระดับมัธยมและอุดมศึกษา

โครงการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาได้มีมาตั้งแต่ พุทธศักราช 2441 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยจัดเป็นสองประเภทคือ โรงเรียนไทยเบื้องต้นใช้เวลาเรียนหลังจากจบชั้นประถมศึกษา 4 ปี และโรงเรียนอังกฤษเบื้องต้น ใช้เวลาเรียน 4 ปี และโรงเรียนอังกฤษเบื้องต้นกลางอีก 4 ปี

การจัดการศึกษาระดับมัธยม ในระยะแรกยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร เพราะขาดทั้งงบประมาณและครูที่มีวุฒิในการสอน ในต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การขยายงานด้านมัธยมศึกษา ก็ยังอยู่ในลักษณะจำกัด โรงเรียนมัธยมที่มีคุณภาพและมีขนาดใหญ่ จะตั้งอยู่ในพระนครมีการกำหนดให้มีการจัดการศึกษาในระดับต่าง ๆ คือ

การจัดการศึกษาระดับมัธยม ในระยะแรกยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร เพราะขาดทั้งงบประมาณและครูที่มีวุฒิในการสอน ในต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การขยายงานด้านมัธยมศึกษา ก็ยังอยู่ในลักษณะจำกัด โรงเรียนมัธยมที่มีคุณภาพและมีขนาดใหญ่ จะตั้งอยู่ในพระนครมีการกำหนดให้มีการจัดการศึกษาในระดับต่าง ๆ คือ

1. โรงเรียนมูลศึกษา ให้จัดในวัด ตามตำบลต่าง ๆ
2. โรงเรียนมูลศึกษาและประถมศึกษา ให้สอนในตัวอำเภอต่าง ๆ
3. โรงเรียนประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้สอนในตัวจังหวัดต่าง ๆ
4. โรงเรียนมัธยมศึกษา ให้สอนตามจังหวัดอันเป็นที่ตั้งของมณฑลต่าง ๆ²⁶

โรงเรียนมัธยมในส่วนภูมิภาคจึงมีอยู่เฉพาะในจังหวัดใหญ่อันเป็นที่ตั้งของมณฑลเทศาภิบาลเท่านั้นจึงมีปริมาณที่จำกัด เหตุผลที่มีน้อยนั้น อาจเนื่องมาจาก การขาดแคลนบุคลากรคือครูผู้สอน และอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งก็คือ นโยบายของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ที่มักจะยกคตินของท่านที่ว่า "อย่าเพียรสร้างยักษ์และเทวดาเลยจงพยายามยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกันเถิด" คือท่านอาจหมายถึงการเน้นให้มีการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาให้แพร่หลายมากที่สุด เมื่อมีผู้สำเร็จการศึกษาในระดับนี้เป็นจำนวน

²⁶ กจข., เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ ม.ร. 6๘/1 เรื่องรายงาน
กระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2450.

มากแล้วคงจะมีผู้ที่เห็นความสำคัญของการศึกษาในชั้นสูงขึ้น และ เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษาต่อไป ส่วนการเป็นเทวดา (มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา) นั้นมีความลำบากและต้องใช้ทุนมาก ถ้าไม่อดทนแล้วคงทำสำเร็จยาก

โครงการนี้ผู้เรียนในระดับมัธยมก็มุ่งหมายที่จะปลูกฝังความนิยมในการเข้ารับราชการ เป็นสำคัญจึงมุ่งเรียนทาง สามัญศึกษา มัธยมศึกษาทั้งในรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 จึงเป็นการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความดีพอสมควร มุ่งแข่งขันกันทางด้านความรู้วิชาสามัญ

จากรายงานของกระทรวงศึกษาธิการประจำปีพุทธศักราช 2460 ได้มีการกล่าวถึง นักเรียนระดับมัธยมศึกษาว่ามีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับในระดับประถมศึกษา กล่าวคือจำนวน นักเรียนประถมศึกษา 1,000 คน มีนักเรียนมัธยมศึกษาเพียง 14 คน เวลาได้ส่งเลยมาเป็น เวลา 5 ปี แล้ว จำนวนนักเรียนมัธยมศึกษาไม่ได้เขยิบสูงขึ้นเลย²⁷

เนื่องจากนโยบายการศึกษาของเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการในช่วงเวลานั้น คือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้พยายามส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษา และการศึกษาวិสามัญศึกษาเป็นประการสำคัญดังปรากฏในคำชี้แจงของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีตอนหนึ่งว่า

. . . หลักสูตรประถมศึกษามีการเรียนสามัญล้วนเป็นการเรียนส่วนมนุษยธรรม 2 ปี แต่แทนที่จะปล่อยให้ทำกันตามบุญตามกรรม ซึ่งเป็นพื้นกาลสมัยเสียแล้วจึงจำเป็นต้องฝึกหัดให้เป็นกิจลักษณะเสียทีเดียว เพราะว่าสมัยนี้ไม่ว่าชาติใด ย่อมขมกัเขม้น จะเตรียมทวยราษฎร์ของประเทศให้เป็นผู้ประกอบอาชีพได้เจริญที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อเผยแพร่พาณิชย์อันเป็นเครื่องนำมาซึ่งความสมบูรณ์แห่งชาติ. . . 28

²⁷ กจ., เอกสารสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แผนกเก็บกองกลาง เรื่อง รายงานกระทรวงศึกษาธิการประจำปีพุทธศักราช 2460.

²⁸ กจ., เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.4/5 คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ตอบข้อซักท้วงของเสนาบดีกระทรวงนครบาล ลงวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2464.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นพิเศษ ดังทรงมีพระราชบันทึกถึง เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ในเรื่องขอเป้าหมายการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนหนึ่งว่า

. . . ข้าไม่หวังการปั้นนักเรียนชั้นมัธยมให้เป็นเทวดาเหมือนกันหมดเท่ากับสร้างเด็กหนุ่มที่ขยันขันแข็ง และสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจ เตรียมพร้อมที่จะรับภาระต่าง ๆ ที่จะมาในอนาคต. . . ข้าไม่ต้องการตำราเรียนที่เดินได้. . . ข้าอยากให้ผู้วชนเป็นสุภาพบุรุษ ชื่อสัตย์สุจริต มีอุปนิสัยในคอดี. . . 29

จากพระราชดำริในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่ทรงสถาปนาขึ้นเป็นโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ส่วนพระองค์ เพื่อที่จะสร้างเยาวชนให้มีคุณภาพและมีคุณลักษณะที่ต้องตามพระราชประสงค์ กล่าวคือ มีความเป็นสุภาพบุรุษ มีความขยัน รู้จักรักษาความสะอาด มีความพร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทรงมีพระราชบันทึกถึง เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี และเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีในขณะนั้น ด้วยทรงมีพระราชดำริว่าการจัดการศึกษาระดับมัธยมในระยะนั้นยังไม่สามารถที่จะผลิตนักเรียนที่มีคุณภาพสูงมากได้ เหตุเพราะเป้าหมายของการจัดการศึกษาส่วนใหญ่เน้นการศึกษาในมุมมองกว้างคือ พยายามให้การศึกษแพรหลายออกไปสู่ทวยราษฎร์ให้มากที่สุด ดังในคดีที่ว่า "อย่าเพียรสร้างยักษ์ และ เทวดาเลย จงยกมนุษย์ขึ้นทั้งกระบี่ก็ได้เทวดาเอง" นั่นคือเป็นการจัดการศึกษาเพื่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ เน้นในการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนการจัดการศึกษาในระดับมัศึกษายังไม่แพร่หลายเท่าใดนัก เนื่องจากการขาดแคลนครู อาจารย์ การศึกษามัธยมนี้ มีปัญหาส่วนใหญ่มักเป็นความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในระดับที่ต้องการ

---

29 "สำเนาพระราชบันทึกของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีถึงเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ไม่ปรากฏวันที่) ถอดความจากภาษาอังกฤษโดย ม.ล. ปิ่น มาลากุล, "ใน จมื่นอมรรตรุณารักษ์, การศึกษาของชาติตอนหนึ่ง, หน้า 110.

ฝึกฝนคนเรียนแบบท่องจำ การสอบให้ได้คะแนนดี โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริชี้แจงว่า ทรงไม่ต้องการคนที่เรียนเก่ง สอบได้คะแนนสูง ๆ เท่ากับการที่ได้ คนที่มีความเป็นสุภาพบุรุษ มีอุปนิสัยใจคอดีมากกว่า

หลักสูตรมัธยมศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2454³⁰

หลักสูตรฉบับนี้ได้มีการกล่าวถึงชั้นการศึกษาทุกระดับ กล่าวคือมีตั้งแต่ชั้นมูลศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา โดยแยกการศึกษาเป็น 2 สาขา คือ การศึกษาสายธรรมดา และสายพิเศษ และแบ่งเป็นหลักสูตรเฉพาะชายและหลักสูตรเฉพาะหญิง ดังตารางที่ 1 ดังนี้

---

³⁰กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรสามัญศึกษา รศ.130 (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2454) หน้า 80.

ตารางที่ 1 จำนวนลำดับชั้นของหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ.2454.

เลขที่	ชื่อหลักสูตร	สำหรับเพศ	กำหนดเวลาเรียน (ปี)	อายุผู้เรียนอยู่ในระหว่าง (ปี)
1	หลักสูตรมูลศึกษา	ชายและหญิง	3	7 - 9
2	หลักสูตรประถมศึกษา	ชาย	3	10 - 12
3	หลักสูตรประถมศึกษา	หญิง	3	10 - 12
4	หลักสูตรมัธยมศึกษา	ชาย	3 หรือ 4	13 - 15
5	หลักสูตรมัธยมศึกษา	หญิง	3	13 - 14
6	หลักสูตรประถมศึกษาพิเศษ	ชาย	3	10 - 12
7	หลักสูตรประถมศึกษาพิเศษ	หญิง	3	10 - 12
8	หลักสูตรมัธยมศึกษาพิเศษ	ชาย	3	13 - 15
9	หลักสูตรมัธยมศึกษาพิเศษ	หญิง	3	13 - 15
10	หลักสูตรมัธยมสูง		3	16 - 18

ที่มา กระทรวงศึกษาธิการ , หลักสูตรสามัญศึกษา รศ. 130, หน้า 80.

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2454

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฉบับนี้ในระดับมัธยมศึกษา ต้องการให้เด็กรู้จักคิดอย่างมีเหตุผลมีความรักชาติ และทุกระดับชั้นจะเห็นในด้านที่จะให้ผู้เรียนมีอุปนิสัยใจคอดี สัมกับเป็นผู้มีความรู้สูง มีศีลธรรมเพื่อเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศและมุ่งประโยชน์ในด้านการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยต่อไป โดยสรุปแล้วตั้งแต่ พ.ศ.2438 เป็นต้นมา ประมวลจัดเป็นหลักสูตร

การศึกษาที่มีความสมบูรณ์ในทุกระดับ มีความมุ่งหมายให้ทุกคนมีความรู้อย่างต่ำในระดับมูลศึกษา และมีอาชีพติดตัว เมื่อจบการศึกษา ส่วนในระดับมัธยมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษาส่งเสริมผู้มีความสามารถที่จะ เรียนต่อได้ตามควรแก่อัธยาของตน โดยจะมีทุนเล่าเรียนหลวง เพื่อส่งนักเรียนที่เรียนดีไปศึกษาต่อต่างประเทศ

หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2456

ประเด็นสำคัญที่เกิดหลักสูตรฉบับนี้ เนื่องจากต้องการแก้ไขปัญหาการเรียน ครึ่ง ๆ กลาง ๆ ยังไม่จบหลักสูตรแล้วออกไปเป็นเสมียน และไม่ต้องการให้ผู้เรียนสำเร็จแล้วละทิ้งอาชีพเดิมของบิดามารดาหรือถิ่นฐานมารับราชการอย่างเดียว

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2456

มิได้บ่งบอกจุดมุ่งหมายอย่างรวม ๆ แต่มีตอนหนึ่งในวิชาสามัญศึกษากล่าวว่า "ความมุ่งหมายในการที่ให้อ่านวิชานี้ เพื่อให้เด็กเรียนทุกคนเมื่อออกจากโรงเรียนแล้วมีวิชาหาเลี้ยงในทางใดทางหนึ่ง เหมาะแก่คุณานุรูปและท้องที่ที่ตนอยู่...³¹ มีสิ่งที่เพิ่มเติมขึ้นมาอีกด้านหนึ่ง คือ หลักสูตรหลวงฉบับนี้จะมีการศึกษาเพิ่มเข้ามาในทุกระดับของหลักสูตรฝ่ายชาย และมีการสอนภาษาอังกฤษในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

นโยบายและการจัดการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย

การจัดการศึกษาในระดับนี้ มีความต่อเนื่องมาจากการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือนซึ่งมีความสืบเนื่องจากการตั้ง โรงเรียนมหาดเล็กในปี พ.ศ. 2442 มุ่งฝึกฝนอบรมคนเพื่อใช้ในราชการ อันตอบสนองต่อการปรับปรุงระเบียบบริหารราชการ ที่จัดแบ่งเป็นกระทรวงต่าง ๆ

ความคิดที่จะจัดตั้งมหาวิทยาลัยได้มีมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ปรากฏชัดในโครงการจัดการศึกษาของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ โดยท่านเรียกในยุคนั้นว่า

³¹กระทรวงธรรมการ, หลักสูตรสามัญศึกษา ศก.4 2456 (พระนคร:สามมิตร, 2456), หน้า 20.

สำคัญที่จะควบคุมโรงเรียนจีนได้เป็นสำคัญ³⁷ โดยในช่วงนั้นชาวจีนในประเทศไทยมีความสนใจในเรื่องการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศจีน กล่าวคือในปี ค.ศ. 1908 (พ.ศ. 2451) ดร. ชุนยัดเซน ได้เดินทางมาเยือนกรุงเทพฯ เพื่อแวะเยี่ยมชาวจีนในกรุงเทพฯ และขอการสนับสนุนด้านทุนรอนจากบรรดาพ่อค้าชาวจีนในประเทศไทยส่งไปช่วยเหลือการปฏิบัติในประเทศจีน ก่อนที่จะเดินทางไปขอกำลังสนับสนุนจากชาวจีนในประเทศสิงคโปร์³⁸

การเดินทางมากรุงเทพฯ และการปฏิบัติในประเทศจีนของ ดร. ชุนยัดเซน ได้สร้างความตื่นตัวในด้านชาตินิยมของชาวจีนในประเทศไทย มีการตั้งสมาคมชาวจีนเพื่อเรียไรเงินส่งไปช่วยงานของคณะปฏิวัติในประเทศจีน และยังจัดตั้งโรงเรียนจีนขึ้นมา เป็นองค์การที่เกี่ยวข้องกับการเมืองของชาวจีน และเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ลัทธิชาตินิยมของคนจีนแก่ราษฎรทุกหลานคนจีนโดยเฉพาะ³⁹ เรื่องของการตั้งโรงเรียนจีนนี้ ได้มีผู้มองความเจริญเติบโตแผ่ขยายของโรงเรียนจีนอย่างไม่สบายใจนักดังเช่น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ขณะดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ ได้กราบบังคมทูลแสดงความเห็นของตนต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปัญหาของโรงเรียนจีน ตอนหนึ่งว่า

. . . ปัญหาเรื่องโรงเรียนจีนนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้มีความร้อนใจ รู้สึกตั้งหนามยอกอกมานานแล้ว เพราะครูที่สอนในโรงเรียนเหล่านี้มักเป็นจีนสมัยใหม่และโดยมากไม่รู้ภาษาไทยเลย การสั่งสอนเป็นไปตามลัทธิของเขาซึ่งผิดแก่นิติธรรมบ้านเมืองเรา และเป็นภัยแก่บ้านเมืองเรา แท้จริงดังนั้น จึงตรงกันข้ามกับความต้องการของรัฐบาล

³⁷ กรมสามัญศึกษา, โรงเรียนราษฎร์เพื่อสอนภาษาจีน (พระนคร: โรงพิมพ์ช่างพัฒนาเพชรรัตน์, 2502), หน้า 8.

³⁸ Skinner, William G., Chinese Society in Thailand : Analytical History, P. 156 อ้างจากมณูญ ลาซโรจน์, หน้า 32.

³⁹ ณรงค์ พ่วงพิศ, "นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว," หน้า 42.

ที่จะปลูกฝังบุตรหลานจีนให้เป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสยาม. . . 40

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระประสงค์ที่จะออกพระราชบัญญัติ จดทะเบียนโรงเรียนขึ้น แต่มีได้ออกมา เพื่อควบคุมโรงเรียนจีนแต่อย่างเดียว พระราชบัญญัตินี้ ได้ออกมาในรูปที่จะออกกฎหมายควบคุมโรงเรียนเอกชนทั่ว ๆ ไปด้วย จึงได้ประกาศใช้ในปี พุทธศักราช 2461

จะเห็นว่า พระราชดำรัสสร้างชาตินิยมส่วนใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นให้บุคคลเห็นความสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ นอกจากจะโปรดเกล้าฯให้ออกกฎหมายควบคุมโรงเรียนราษฎร์ที่สอนภาษาจีนแล้ว ทรงมีบทพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ อีกมากมาย เพื่อที่จะปลูกใจให้ประชาชนมีความรู้สิทธิรักชาติ และมีความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในการนำพาประเทศชาติให้สามารถเจริญก้าวหน้าทัดเทียมประเทศอื่นได้ การจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังความรักชาติตามแนวพระราชดำริของพระองค์นั้น ด้วยทรงมีแนวพระราชดำริว่า คำว่า "ไทย" หมายความว่า "ความไม่ต้องพึ่งใคร"⁴¹ และบุคคลที่จะได้ชื่อว่า เป็นคนไทยอย่างแท้จริงจะต้องเป็นผู้ที่ "ตกลงใจว่า เป็นไทยและประพฤติให้เหมือนคนไทยทุกอย่างทุกสถาน"⁴² กล่าวคือจะต้องมีความรู้ในการใช้ภาษาไทย มีความรักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ไทย โดยมีได้จำกัดว่าผู้นั้นจะมีเชื้อชาติเดิมมาอย่างไร⁴³ สัทธิชาตินิยมจะ

40 กงจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 6 ส4/19 เรื่องปัญหาโรงเรียนจีนมณฑลภูเก็ต.

41 อัครพานู(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว), "ลัทธิเอาอย่าง" ในพระราชนิพนธ์ที่เน้นรัฐของสิ้นเกล้ารัชกาลที่ 6, หน้า 9.

42 หอวชิราวุธานุสรณ์, พิมพ์ที่ ว01163/ป3, สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง "เรียรายเงินสร้างเรือรบ".

43 ปกิณกคดีพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2515), หน้า 225-228.

ให้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนไทยซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้ริเริ่มการเผยแพร่วัฒนธรรม เนื่องจากสมาชิกในชาติเท่านั้นที่จะทำให้ชาติมีชีวิตขึ้นมาได้ วัฒนธรรมสมัยใหม่มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วนคือ

1. ลักษณะที่เป็นสากลอันแสดงถึงความเจริญของชาติอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป โดยมีมาตรฐานที่กำหนดโดยประเทศทางตะวันตกที่มีอำนาจและความเจริญ

2. ส่วนที่เป็นลักษณะเฉพาะที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความภูมิใจของชนในชาติเพื่อให้เกิดกำลังใจ และมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

องค์ประกอบในการจัดการศึกษาชาตินิยมนี้จึงไม่พ้นที่จะกล่าวถึงในสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้เทคโนโลยีและวิชาการทางตะวันตกเพื่อสร้างความเจริญให้แก่ประเทศแต่ในขณะเดียวกันก็ทรงเตือนให้คนไทยระวังตนที่จะรู้จักการรับและเลือกบางสิ่งบางอย่างมาประยุกต์ใช้ โดยคงเนื้อหาความเป็นไทยไว้ ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ ศิลป ภาษา วรรณคดี สถาปัตยกรรมและพระมหากษัตริย์ ที่จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการศึกษามีส่วนสัมพันธ์กับพื้นฐานทางด้านต่าง ๆ และมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

การจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พอสรุปได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพโดยพระองค์และนักการศึกษาที่สำคัญ 2 ท่าน คือ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) และเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้มีนโยบายการศึกษาที่จะพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้ทั้งทางวิชาสามัญ อันเป็นวิชาพื้นฐาน และวิชาวิสามัญ ที่จะนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพได้โดยเฉพาะความมุ่งหมาย อันเป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการสร้างเยาวชนให้มีความเป็นสุภาพบุรุษ จากนโยบายการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้านนั้นสามารถสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. เยาวชนจะต้องมีความรู้ในวิชาชีพสามัญทุกสาขา อาทิ วิชาการช่าง การพาณิชย์ การเกษตร อันมีความสำคัญไม่น้อยกว่าการเป็นเสมียน เนื่องจากประเทศไทยยังต้องการคนในสาขาอาชีพต่าง ๆ มิใช่มีจุดมุ่งหมายให้ผู้สำเร็จการศึกษาแล้วจะต้องมาประกอบอาชีพเสมียนเพียงอย่างเดียวซึ่งเป็นปัญหาทางการศึกษาในชวงนั้น

2. เยาวชนควรศึกษาให้สำเร็จตามหลักสูตรที่กำหนดไว้และให้มีความรู้แตกฉานเพื่อจะได้นำความรู้มาใช้ประโยชน์ในอาชีพของตนอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะการรับราชการและอาชีพ

เสมือนอันเข้าใจกันโดยทั่วไปว่า เพียงอ่านออกเขียนได้ก็สามารถออกมาประกอบอาชีพเสมือน ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและนักการศึกษา ต้องแสดงทัศนะให้ประชาชนรู้สึกได้ว่า อาชีพเสมือนเป็นอาชีพที่มีเกียรติ เช่นเดียวกับอาชีพอื่น ๆ ดังนั้นผู้ที่ต้องการประกอบอาชีพเสมือนก็ควรจะ เรียนให้สำเร็จตามหลักสูตรที่กำหนดไว้เสียก่อน เพื่อที่จะนำพาความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์เต็มที่

3. เยาวชนควรมีความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม วิชาช่างของไทยเป็นมรดกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษไทย ซึ่งเป็นสิ่งแสดง "รากเหง้า" ความเป็นมาของชาติและจะเป็นการอนุรักษ์การ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอันเป็นสมบัติของชาติ พระองค์มีพระราชดำริว่า วิชาช่างนั้นเป็นข้อบ่งชี้ ความเจริญของชาติ เป็นการประกาศความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย เยาวชนผู้ที่จะเติบโต เป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้นำพาความเจริญให้กับประเทศ จึงควรสำนึกและมีความตระหนักในความสำคัญ ของศิลปวิทยาการนี้ต่อไป การประกอบวิชาชีพต่าง ๆ นี้ ย่อมเป็นความมุ่งหมายของทุกประเทศ ที่ต้องการให้ประชาชนมีความรู้และ เป็นผู้ประกอบอาชีพที่มีส่วนให้ประเทศชาติพัฒนา มีความก้าวหน้า ทัดเทียมอารยประเทศ

4. นอกจากจะมีความรู้ในอาชีพต่าง ๆ แล้ว สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาให้เป็น เยาวชนไทยที่มีคุณภาพและมีคุณลักษณะของความเป็นสุภาพบุรุษได้นั้น ก็คือการเริ่มพัฒนาตนเอง ให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย และรู้กฎหมาย เพื่อที่จะประพฤติตนเป็นพลเมืองดีของสังคมและ ประเทศชาติ

5. เยาวชนไทยที่ดีควรมีความรู้พื้นฐานในวิชาสามัญโดยเฉพาะวิชาภาษาไทยอันเป็น ภาษาประจำชาติ เป็นการแสดงความเป็นคนไทยอย่างชัดเจน และการมีภาษาไทยใช้อยู่ภายใน ประเทศ เป็นเครื่องยืนยันในสิ่งที่ทำให้ชาติไทยดำรงอยู่ได้ มีต้องตกเป็นรองใครภายใต้กระแส อิทธิพลของชาวต่างชาติ ดังมีจุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นชาตินิยม มีการออก พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์พุทธศักราช 2461 ซึ่งเป็นการกำหนดให้โรงเรียนราษฎร์ทั่ว พระราชอาณาจักรต้องจัดสอนให้นักเรียนอ่าน เขียนและเข้าใจภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่ว โดยเฉพาะข้อกำหนดต่าง ๆ ในพระราชบัญญัติดังกล่าว เท่ากับรัฐบาลได้กำหนดแก่โรงเรียนจีน เป็นพิเศษทั้งนี้เพื่อจะให้ลูกหลานชาวจีน เข้าใจในวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตไทยอันจะทำให้ เกิดการยอมรับการกลมกลืนกลาให้มีความรู้สึกว่าคุณเป็นคนไทยที่มีความจงรักภักดีต่อชาติไทย และพระมหากษัตริย์

6. เยาวชนจะต้องมีความรักชาติอันเป็นจุดหมายสำคัญข้อหนึ่งในการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการและเป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะพัฒนาให้เยาวชนมีความเป็นสุภาพบุรุษในการจัดการศึกษาเพื่อความรักชาติ นอกจากนี้จะปรากฏในหลักสูตรของโรงเรียนแล้ว ยังมีพระราชดำรัสและพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ อยู่เสมอทั้งนี้เพื่อทำให้เยาวชนมีความสำนึกในหน้าที่ของตนและกระทำได้ดีที่สุดเพื่อความเจริญแห่งชาติไทย

7. เยาวชนจะต้องมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันตามวัฒนธรรมไทย โดยผ่านขั้นตอนการจัดการศึกษาเพื่อให้เยาวชนเป็นสุภาพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นความสามัคคี รักเพื่อน รักหมู่คณะของตน ซึ่งเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้พยายามถ่ายทอดและปลูกฝังให้เกิดคุณลักษณะความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวมาช้านาน

8. เยาวชนที่ดีจะต้องมีศาสนาอันเป็นเครื่องอบรมและประพฤตินำให้เป็น ผู้ปฏิบัติดี ประพฤติชอบ โดยมีจรรยาเป็นบรรทัดแห่งความประพฤติดี ศาสนาจะช่วยกล่อมเกลาอุปนิสัยใจคอให้เป็นผู้อ่อนโยน ปราศจากกิเลสทั้งปวงและนำพาให้เยาวชนมีความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งความสำคัญของการเป็นผู้มีศาสนา นี้ เป็นข้อสำคัญข้อหนึ่งที่จะสร้างให้เยาวชนมีความเป็นสุภาพบุรุษได้